

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ

У статті розглянуто основні складові економічного механізму державного регулювання функціонування регіональних агропромислових комплексів. Висвітлено проблеми забезпечення ефективності розвитку регіональних агропромислових комплексів. Запропоновано напрями державного регулювання регіональних агропромислових комплексів у контексті забезпечення їх сталого розвитку в умовах трансформаційної економіки.

Ключові слова: економічний механізм, агропромисловий комплекс, державне регулювання, ринковий механізм.

Постановка проблеми. Провідне місце у формуванні нових виробничих відносин належить механізмам регулювання відтворювального процесу. Сучасні механізми повинні утвердити принципи життєдіяльності підприємств у ринкових умовах. Практика аграрних реформ засвідчила необхідність перебудови всієї системи економічних відносин, яка охоплює водночас виробництво, розподіл і споживання сільськогосподарської продукції з регулюванням державою цих процесів. Тому економічний механізм має створювати рівні умови господарювання для всіх галузей виробництва і сфер діяльності, ураховуючи економічні закони, сезонність сільськогосподарського виробництва, оборотність капіталу. В умовах глобалізованих викликів актуальними питаннями у сфері державного регулювання агропромислового комплексу (далі – АПК) є питання підвищення ефективності державної підтримки функціонування регіональних АПК. В умовах сьогодення державне регулювання АПК включає систему бюджетних дотацій на продукцію тваринництва, що поставляється для державних потреб; дотації на підтримку елітного насінництва і племінної справи, компенсацію частини витрат сільськогосподарських організацій на придбання мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин, комбікормів та інших ресурсів. Проведена робота зі зниження відсоткової ставки за кредитами й позиками комерційних банків, установлена кредитна субсидія підприємствам АПК на конкурсній основі за кредитами, залученими в попередні роки, здійснюються

державні заставні закупівлі зерна, створений і функціонує фонд аграрних страхових субсидій, проводиться страхування сільськогосподарської продукції. Проте ці зміни не змогли стимулювати сталий розвиток регіональних АПК. До основних проблем функціонування регіональних АПК зараховують низьку ефективність сільськогосподарського виробництва; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; проблему деформації цінових пропорцій; нераціональне використання землі сільськогосподарського призначення; проблему забезпеченості основними виробничими засобами; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку; деформацію структури виробництва й загострення соціальних проблем у сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням загального оцінювання стану функціонування АПК України приділена значна увага в роботах вітчизняних дослідників: В. Алексійчука, В. Андрійчука, О. Боднара, О. Булавки, М. Дем'яненка, С. Кваши, В. Месеся-Веселяка, С. Навроцького, Б. Пасхавера, О. Радченко, П. Саблука, П. Стецюка, М. Федорова, О. Шпикуляка та інших. Проблемами державного регулювання сільського господарства займалися відомі українські й закордонні вчені-економісти, такі як Л. Абалкін, В. Бабич, С. Брю, В. Геєць, Б. Данилишин, А. Маршалл, С. Мочерний, К. Макконел, І. Лукінов та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте багато питань щодо

формування економічного механізму державного регулювання функціонування регіональних АПК з урахуванням вимог європейської інтеграції все ще залишаються недостатньо опрацьованими й висвітленими в науковій літературі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення складових економічного механізму державного регулювання розвитку регіональних АПК щодо забезпечення їх сталого розвитку в умовах інтеграційних процесів до Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Протягом багатьох років під час дослідження розвитку сільськогосподарського виробництва науковці значну увагу приділяли поняттю «економічний механізм». Учені-економісти по-різному визначали зміст, роль і функціональне призначення економічного механізму, його значимість у формуванні стратегічних напрямів розвитку сільськогосподарського виробництва та місце серед інших механізмів, які регулюють аграрні відносини. Для одних економічний механізм – це система форм і методів управління й стимулювання виробництва, направлена на пропорційний розвиток ринку; інші вважали його важливою складовою господарського механізму.

М. Хорунжий під економічним механізмом розуміє сукупність методів і форм управління виробництвом на основі використання економічних законів і категорій [1, с. 334]. В. Амбросов, В. Бойко, І. Жадан, А. Крисальний відмічають, що економічний механізм є системою взаємопов'язаних планово-економічних форм і методів управління, організації й стимулювання виробництва, які спрямовані на пропорційний розвиток галузей АПК на інтенсивній основі [2, с. 15].

А. Гусаров розглядає економічний механізм як основну та найважливішу складову господарського механізму. На його думку, економічний механізм як структурна ланка господарського механізму за своєю сутністю є механізмом економічних відносин у сфері виробництва, обміну, розподілу, споживання й накопичення, являє собою сукупність методів, економічних важелів, стимулів і заходів впливу на економічні інтереси товаровиробників з метою посилення мотивації їхньої виробничої та інвестиційної діяльності. Основними його елементами є ціни, податки, кредит, бюджет, страхування.

Економічний механізм виражає економічну політику держави, яку потрібно розробляти на довгострокову перспективу, він повинен сприяти

державному регулюванню економіки не тільки в державному, а й приватному секторі господарювання через систему непрямих заходів. Для вдосконалення аграрного виробництва це має принципове значення, оскільки необхідно прискорити стимулювання інвестицій у галузь, забезпечити повну зайнятість трудових ресурсів, стимулювати експорт, впливати на рівень цін і їх паритет, підтримувати стабільні доходи товаровиробників, добитися перерозподілу бюджетних коштів на користь АПК з урахуванням його реальної ролі в народногосподарському комплексі країни. Але оскільки самі державні важелі регулювання визначають напрям дії економічного механізму та відповідні реакції ринку, він завжди буде визначатись напрямом економічної політики країни. Дія економічного механізму характеризується двома основними складовими, що керують його спрямованістю й визначають ефективність, – державним регулюванням і ринковим механізмом. За допомогою першого встановлюють умови та напрям розвитку економічної системи, а ринковий механізм формує якість споживчих ринків, взаємовідносини між ними, їх наповненість. Без ринкового саморегулювання неможлива побудова будь-якої економічної системи, а без державного регулювання економічних процесів неможлива стійкість цієї системи, надання їй керованості й соціальної спрямованості.

Ми погоджуємося з думкою Т. Мостенської, котра визначає економічний механізм як механізм реалізації економічної політики держави, що за допомогою використання державних важелів регулювання спрямовує дію ринкових законів у необхідному для держави напрямі, механізм взаємодії державного регулювання та ринкових законів, який працює на досягнення поставлених стратегічних цілей.

Державне регулювання аграрного сектора є потужним засобом стабілізації аграрної політики в ринкових умовах господарювання, тому в зарубіжній практиці використовується вже багато десятиліть. Основними цілями державного регулювання АПК розвинених країн є такі: раціональне використання ресурсів і досягнення ефективності в сільському господарстві; забезпечення стабільного розвитку галузі й конкурентоспроможності вітчизняної продукції сільськогосподарства на світовому ринку; реалізація соціальних цілей розвитку суспільства; захист внутрішнього ринку від недоброякісної конкуренції [3, с. 37].

Успіхи, досягнуті такими країнами, як Японія, Південна Корея, Сингапур, у галузі продовольчого забезпечення, пов'язані переважно саме з втручанням держави в стихійні ринкові процеси. У цих країнах склалась найбільш розвинена система державного регулювання економіки, що забезпечує стабільну економічну ситуацію в сільському господарстві та конкурентоспроможність товаровиробників на світовому ринкові. До особливостей державного регулювання аграрного сектора США, Канади, Австралії варто зарахувати законодавчу регламентацію рівня цін підтримки, норм скорочення посівних площ, прибутковості, рентабельності виробників. Для цих країн характерний невисокий рівень державного втручання в аграрну сферу, проте роль держави зростає під час вирішення соціальних проблем, захисту продовольчого ринку від зовнішньої конкуренції. Отже, державне регулювання забезпечує становлення стійкої економічної ситуації в аграрній сфері країни. Дослідження аграрних

перетворень в Україні засвідчило, що теоретичні надбання, арсенал наукових знань вітчизняних дослідників і зарубіжний досвід щодо державного регулювання аграрного сектора виявилися незатребуваними. Основною метою АПК є виробництво сільськогосподарської продукції з найменшими витратами в обсязі й асортименті, необхідному для задоволення потреб населення регіону. Отже, основними функціями державного регулювання АПК на регіональному рівні є такі: реалізація спільних принципів проведеної аграрної політики; прогнозування та вироблення загальної стратегії розвитку АПК; регулювання виробництва і збуту сільськогосподарської продукції; створення необхідного ресурсного потенціалу; забезпечення відповідної фінансової підтримки товаровиробників; зовнішньоекономічна діяльність [4, с. 41]. На регіональному рівні потрібен практичний поділ функцій державного регулювання на адміністративні й економічні (рис. 1).

Аналіз структури регулювання регіональ-

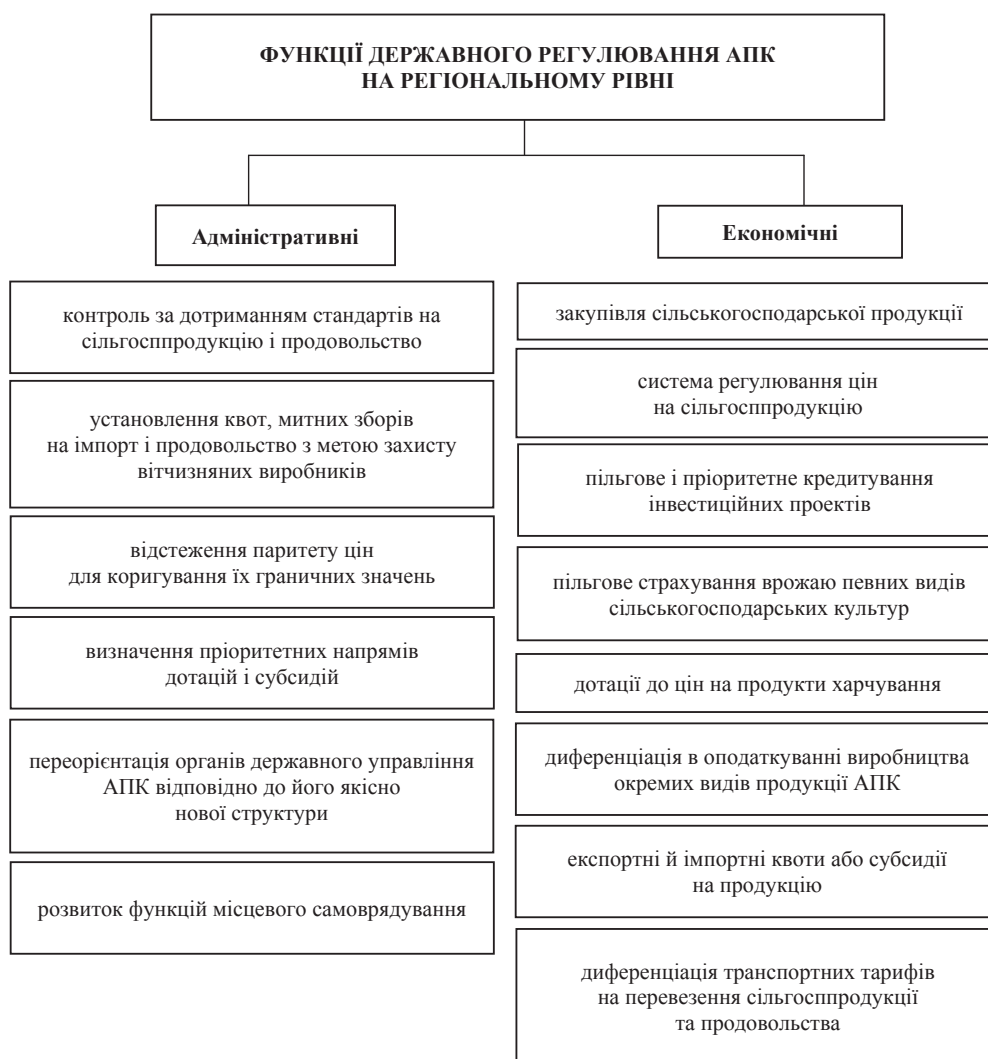

Рис. 1. Склад функцій державного регулювання регіональними АПК [4, с. 43]

ними АПК засвідчує, що особлива увага має бути звернена на необхідність посилення використання економічних методів і важелів для кращої координації роботи органів державного й господарського управління. Поряд зі збереженням наявних спеціалізованих органів управління сільським господарством і галузями переробної промисловості доцільно створити нові управлінські формування, що охоплюють діяльність селянських господарств, підприємств і ринкових структур, маркетингу. Необхідна загальна орієнтація системи керування на більш ефективне господарювання та вирішення соціальних проблем. Важливо створити єдину систему державного й господарського управління регіональним АПК з повним циклом виробництва, переробки та реалізації продукції. У міру розвитку ринку на рівні регіонального АПК, удосконалення і зміцнення державного регулювання важливо повною мірою реалізувати функції господарського управління, його орієнтацію на прийняття рішень, які сприяли б раціоналізації використання наявних ресурсів, ураховуючи їх загальну обмеженість, особливо в умовах нинішнього перехідного періоду.

Висновки і пропозиції. Аналізуючи практику державного й господарського регулювання АПК на регіональному рівні можна стверджувати, що через недосконалість економічного механізму, ціновий диспаритет, перекося в кредитно-фінансовій і податковій системах спостерігається підміна органами цього управління функцій господарського управління та самоврядування. Створення ефективної системи державного регулювання регіональних АПК необхідно розглядати як одну з важливих передумов подолання організаційного хаосу. Основними

напрямами державного регулювання АПК на ближчу перспективу є такі:

- здійснення заходів щодо формування мінімального продовольчого фонду з необхідним матеріально-технічним забезпеченням;
- усунення диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію;
- пряме державне фінансування окремих підрозділів аграрного сектора з місцевих бюджетів;
- удосконалення системи кредитування, установлення пільгових ставок для підтримання нових підприємницьких форм;
- спрощення й уніфікація системи оподаткування;
- удосконалення інвестиційної політики;
- послідовна реалізація принципу аграрного протекціонізму щодо вітчизняних товаровиробників, поступове скорочення імпорту продуктів харчування.

Список використаної літератури:

1. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : [підруч.] / М.Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2001. – 382 с.
2. Амбросов В.Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства / В.Я. Амбросов // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 14–19.
3. Борхунов Н. Формирование и функционирование механизма стабилизации аграрного рынка / Н. Борхунов // АПК : экономика, управление. – 1998. – № 5. – С. 36–40.
4. Головня Ю.І. Напрями вдосконалення системи управління регіональним АПК / Ю.І. Головня // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 14. – С. 41–44.

Ужва А. Н. Экономический механизм государственного регулирования функциональности агропромышленных комплексов

В статье рассмотрены основные составляющие экономического механизма государственного регулирования функциональности региональных агропромышленных комплексов. Отражены проблемы обеспечения эффективности развития региональных агропромышленных комплексов. Предложены направления государственного регулирования региональных агропромышленных комплексов в контексте обеспечения их устойчивого развития в условиях трансформационной экономики.

Ключевые слова: экономический механизм, агропромышленный комплекс, государственное регулирование, рыночный механизм.

Uzhva A. Economic mechanism of government regulation of functioning of regional agroindustrial complex

The article constituents of economic mechanism of government control of functioning of regional agroindustrial complexes are considered in the article. The problems of providing of efficiency of development of regional APK are reflected. Directions of government control of regional agroindustrial complexes are offered in the context of providing of their steady development in the conditions of transformation economy.

Key words: *economic mechanism, agro industrial complex, government regulation, market mechanism.*